

Ks. DARIUSZ HUSAK SDB
UKSW, Warszawa

SALEZJAŃSKA TOŻSAMOŚĆ ORATORIÓW W ŚWIETLE ICH STRUKTURY ORGANIZACYJNO-PRAWNEJ W INSPEKTORII ŚW. STANISŁAWA KOSTKI

1. WPROWADZENIE

Wychowanie dzieci i młodzieży dla każdej społeczności jest sprawą kluczową, bowiem od tego, jak ukształtowane zostanie młode pokolenie, zależy przyszłość tejże społeczności. Również we współczesnej rzeczywistości polskiej wiele uwagi poświęca się sprawie wychowania i opieki. Dużą rolę odgrywają tu różnego rodzaju organizacje należące do tzw. trzeciego sektora, czyli organizacje pozarządowe, do których zaliczane są również organizacje kościelne. Mają one za zadanie przede wszystkim wspierać rodziców w procesie wychowania oraz współpracować w zakresie działań wychowawczych z instytucjami państwowymi. Wiele prawnych możliwości działania na tym polu otworzyło się po transformacji ustrojowej w 1989 r. Również salezianie zaczęli wykorzystywać nowe możliwości w tym zakresie.

Celem niniejszego opracowania jest nie tylko przedstawienie obecnych form organizacyjno-prawnych, które wykorzystywane są dla funkcjonowania oratoriów w salezjańskiej inspektorii warszawskiej, ale przede wszystkim analiza tych form z próbą odpowiedzi na pytanie, na ile są one pomocą w realizacji charyzmatu salezjańskiego, a na ile mogą stanowić zagrożenie dla salezjańskiej tożsamości oratoriów. Niezbędnym będzie też sięgnięcie do źródeł oratorium salezjańskiego i krótkie ukazanie jego zarysu na ziemiach polskich w kontekście zmieniającej się sytuacji historycznej, społecznej i politycznej. Należy jednak zaznaczyć, że nie jest zamysłem autora szczegółowe podejście do tematu od strony historycznej, co z pewnością wymaga odrębnego opracowania przez specjalistów z tej dziedziny, zaś przedstawiony zarys historyczny stanowi jedynie tło pomocne do pełniejszego zrozumienia zagadnienia zawartego w tytule artykułu.

2. DOŚWIADCZENIE Z VALDOCCO ŹRÓDŁEM TOŻSAMOŚCI ORATORIUM SALEZJAŃSKIEGO

Dwieście lat temu, 16 sierpnia 1815 roku, w małej piemonckiej wiosce nieopodal Turynu przyszedł na świat Jan Bosko – człowiek, który odmienił rzeczywistość codzienności wielu młodych ludzi, nadając jej nowy kształt, pozwalając im na nowo ją odczytać w kontekście wspólnie z nimi odkrytego celu i sensu życia. Na bazie własnych doświadczeń oraz umiejętnego odczytania znaków czasu stworzył dla nich przestrzeń, w której mogli wzrastać i realizować potrzeby swego młodzieńczego życia. W tej właśnie przestrzeni, którą dziś bez wahania można nazwać przestrzenią wychowawczą, wielki Wychowawca¹ realizował swój cel nadrzędny: prowadzenie młodych do świętości². Nie bez znaczenia jest fakt, że dzieło, które Ksiądz Bosko rozpoczął w ubogiej turyńskiej dzielnicy Valdocco, zostało przezeń określone mianem oratorium³. Dla chłopców było ono „domem, który przygarnia; parafią, która ewangelizuje; szkołą, która przygotowuje do życia i podwórkiem, gdzie spotykają się przyjaciele i żyje się radośnie”⁴. W oratoryjnej przestrzeni wychowawczej przenikały się dwie rzeczywistości: materialna i duchowa. Duszpasterska i pedagogiczna intuicja otworzyła Księdza Bosko na młodego człowieka jako na integralną całość, obejmującą sferę ciała i związaną z nim psychikę oraz sferę ducha z jej rzeczywistością transcendentną, a także wyznaczyła kierunek jego wysiłków wychowawczych, wiodący od zaspokojenia podstawowych potrzeb materialnych ku otwarciu umysłu i serca na wartości wyższe. Rozumiał on świętość jako naturalną drogę, którą każdy człowiek ma do przebycia we właściwy dla siebie sposób. W jego oratorium przenikały się ze sobą zabawa i modlitwa, praca i nauka. Stąd oratorium jak najbardziej oddaje istotę i charakter dzieła wychowawczego św. Jana Bosko, a wzajemna korelacja wartości materialnych i duchowych, która swoje odzwierciedlenie znalazła w prewencyjnym systemie wychowawczym, stanowi o jego salezjańskiej tożsamości.

Święty Jan Bosko umiera 31 stycznia 1888 roku, ale w założonych przez niego dziełach idea oratorium trwa nadal, a młodzi mogą wzrastać w środowiskach, które żyją duchem oratoryjnym⁵. Dla salezjanów doświadczenie z Valdocco wciąż pozostaje trwałym kryterium oceny i odnowy każdej pracy i każdego dzieła⁶. Oratorium jest wpisane w salezjański charyzmat i wyznacza kierunek wszystkich działań wychowawczych oraz duszpasterskich, podejmowanych według tego chary-

¹ Pius XI w dekrete *Geminata laetitia*, wydanym w dniu 1 kwietnia 1934 r. z okazji kanonizacji Księdza Bosko, nazwał nowego świętego *educator princeps (książę wychowawców)*; por. AAS 27(1935), s. 285.

² Por. K. Misiaszek, *Główne idee systemu prewencyjnego św. Jana Bosko*, Seminare 9(1987/88), s. 45-46.

³ Por. S. Kosiński, *Dzieła salezjańskie w życiu Księdza Bosko*, tamże, s. 12-18.

⁴ *Konstytucje i Regulaminy Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, Rzym 1986, art. 40.

⁵ Por. tamże, art. 5.

⁶ Por. tamże, art. 40.

zmatu⁷. Zadaniem każdej wspólnoty salezjańskiej jest dbać o to, aby podejmowane przez nią dzieła były realizowane w zgodności z charyzmatem. Zasadne jest więc stwierdzenie, że to wspólnota jest gwarantem salezjańskiej tożsamości i trwałości salezjańskiej idei oratoryjnej, która swój początek bierze od Księdza Bosko.

3. ROZWÓJ IDEI ORATORYJNEJ NA GRUNCIE POLSKIM

Doświadczenie z turyńskiego Valdocco zostało przeszczepione na polski grunt wraz z przybyciem duchowych synów Księdza Bosko w latach dziewięćdziesiątych XIX w.⁸. Tam, gdzie salezianie podejmowali pracę, wnosili ze sobą ducha oratoryjnego, który stawał się cechą charakterystyczną zakładanych przez nich szkół, internatów i zakładów wychowawczych⁹. Jednak w polskich warunkach oratoria, jako odrębne formy pracy wychowawczej, powstawały tylko przy niektórych salezjańskich placówkach i stanowiły raczej działalność dodatkową¹⁰. Z początku były to oratoria niedzielno-święteczne, zarówno dla chłopców z salezjańskich zakładów wychowawczych, jak i dla młodzieży męskiej z okolicy.

Program oratoryjny zwykle obejmował obowiązkowy udział w przedpołudniowej niedzielnej lub świętecznej Mszy św., następnie rekreację, naukę śpiewu i katechizmu, a czasem także popołudniowe nabożeństwo, które kończyło się błogosławieństwem Najświętszym Sakramentem. Salezianie jednak dbali nie tylko o duchowe potrzeby młodych, ale też starali się zabezpieczyć rzeczy materialne, niezbędne do codziennego funkcjonowania podopiecznych. Zakres działań zwiększał się w miarę potrzeb i możliwości, a swoją niedzielno-święteczną aktywność oratorium często rozszerzało na pozostałe dni tygodnia, zagospodarowując dzieciom i młodzieży nie tylko czas wolny, ale podejmując również szereg inicjatyw edukacyjnych, które pozwalały młodym nabywać umiejętności niezbędne do codziennego funkcjonowania w społeczeństwie¹¹.

U początków salezjańskiej obecności w Polsce oraz w okresie międzywojennym można zaobserwować współistnienie i uzupełnianie się w działaniach wycho-

⁷ Por. P. Chavez, *List Przełożonego Generalnego. Salezjańskie Duszpasterstwo Młodzieżowe*, Towarzystwo Salezjańskie Inspektoriat Krakowska, Kraków 2010, s. 32.

⁸ Por. A. Świda, *Towarzystwo Salezjańskie. Rys historyczny*, Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego, Kraków 1984, s. 36-67.

⁹ Por. S. Styrna, *Zgromadzenie Salezjańskie w Polsce w poszukiwaniu form odpowiedzi na potrzeby wychowawcze i duszpasterskie w latach 1898-1974*, w: *75 lat działalności Salezjanów w Polsce*, red. R. Popowski, S. Wilk, M. Lewko, Towarzystwo Salezjańskie, Łódź-Kraków 1974, s. 14-19.

¹⁰ Por. S. Wilk, *Sto lat apostołstwa salezjańskiego w Polsce (1898-1998)*, Lublin-Warszawa 1998, s. 23. Autor podaje, że w 1939 r. na 46 placówek salezjańskich w Polsce oratoria były prowadzone tylko przy 13 z nich. W 1948 r. liczba oratoriów zwiększyła się do 22. W 1998 r. oratoria były prowadzone przy 66 placówkach salezjańskich.

¹¹ W *Ustawach i Regulaminach Towarzystwa św. Franciszka Salezego z 1923 r.* zamieszczony był specjalny regulamin dla oratoriów (art. 377-405), w którym podane zostały zasady ich funkcjonowania, a także wskazania dotyczące życia religijnego i nauki religii oraz struktury oratoriów i ich personelu.

wawczych szkoły salezjańskiej i oratorium. Trudności pojawiły się wraz z powojennymi przeobrażeniami polityczno-społecznymi, kiedy władze komunistyczne odebrały salezjanom prawo do prowadzenia szkół i formalnego zajmowania się wychowaniem dzieci i młodzieży. Sytuacja zmusiła wówczas salezjanów do podjęcia się przede wszystkim działalności parafialnej, w której szczególny akcent położony został na pracę katechetyczną. Niestety, nowa rzeczywistość sprawiła też, że z czasem mniej uwagi poświęcano systematycznej refleksji nad oratoryjnym charakterem pracy duszpastersko-wychowawczej, co nie znaczy, że refleksja taka nie była prowadzona¹². Zadania oratorium często ograniczały się do zapewnienia rozrywki i rekreacji dla dzieci i młodzieży w ich czasie wolnym¹³, zaś mianem oratorium zaczęto nazywać salki pod lub przy kościele, które salezjanie otwierali zwykle tylko wtedy, gdy nie kolidowało to z innymi obowiązkami duszpasterskimi w parafii. Obok tak rozumianego oratorium wyrastały inne cenne inicjatywy, jak coraz lepiej prowadzone od strony organizacyjnej grupy ministranckie czy oazowe. Okres ten, jakkolwiek bardzo trudny ze względu na sytuację społeczno-polityczną, stał się jednak czasem poszukiwania i wykorzystywania wszystkich dostępnych w przestrzeni duszpasterstwa parafialnego możliwości wychowawczego oddziaływania na młodzież i dzieci¹⁴.

Z początkiem lat dziewięćdziesiątych XX w. Polska wkroczyła w nową rzeczywistość społeczno-polityczną, związaną z transformacją ustrojową. Zgromadzenie salezjańskie zaczęło wówczas na nowo organizować placówki edukacyjne i wychowawcze, w związku z czym akcent z duszpasterstwa parafialnego był przenoszony na szkolnictwo. Z perspektywy czasu wydaje się, że salezjanie, pochłonięci organizacją struktur szkolnych, nie wykorzystali wówczas w pełni szansy, by wymiar oratoryjny wpleść w pracę szkolną. Rzeczywistość szkoły i rzeczywistość oratorium często zaczynały funkcjonować obok siebie, zamiast tworzyć wspólny system, który pozwoliłby uczniom salezjańskich szkół rozpoznawać środowisko oratoryjne jako swoje. Szkoły, u swoich nowych początków funkcjonujące jako szkoły prywatne, przyjmowały zwykle uczniów zdolnych i zarazem pochodzących z rodzin dość dobrze usytuowanych materialnie. Oratoria zaś pozostały domeną dzieci i młodzieży wywodzących się zwykle ze śro-

¹² Jedną z cennych inicjatyw w tym zakresie były Warszawskie Dni Problematyki Młodzieżowej, których pierwsza edycja odbyła się w 1988 r. Poświęcone one były przede wszystkim zagrożeniom, na jakie narażona była młodzież, ale podejmowały też temat funkcjonowania grup młodzieżowych. Wśród wielu zagadnień omówiono również oratorium – por. S. Kulpaczyński, *Oratorium fundamentalnym środowiskiem wychowawczym w działalności św. Jana Bosko*, w: *Młodych Problemy. Patologia społeczna wśród młodzieży a współczesne duszpasterstwo*, red. Z. Malinowski, K. Misiaszek, cz. 2, Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego, Warszawa 1988, s. 48-70.

¹³ Por. K. Misiaszek, *Młodzież w centrum pastoralnej troski salezjanów: oratoryjna propozycja pracy z młodzieżą dla Kościoła w Polsce*, *Seminare* 12(1996), s. 199; por. także A. Gabrel, M. Lewko, *Czas wolny w domach salezjańskich*, w: *75 lat działalności Salezjanów w Polsce*, s. 140-152.

¹⁴ Por. J. Pietrzykowski, *Salezjanie w Polsce 1945-1989*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2007, s. 315-349.

dowisk mniej zamożnych lub wręcz biednych, a także z rodzin borykających się z trudnościami wychowawczymi.

Również w przestrzeni parafialnej salezjanie próbowali odnaleźć się w zmieniającej się rzeczywistości, starając się na nowo odkryć charyzmat swojego Założyciela. W kształtowaniu duszpasterstwa młodzieżowego miały pomóc ukazujące się w języku polskim dokumenty Zgromadzenia, które przedstawiały oratorium jako centrum młodzieżowe, obejmujące wszystkie grupy i wspólnoty¹⁵. Wielu salezjanów, prowadzących grupy ministranckie, oazowe czy też inne, które wyrosły z potrzeby czasu, zaczęło się wówczas obawiać odebrania im możliwości autonomicznego funkcjonowania. Wydaje się, że dokumenty wyznaczające linie duszpasterstwa młodzieżowego nie zawsze były do końca dobrze zrozumiane. W związku z tym, znów widać było ogromną potrzebę głębokiej i systematycznej refleksji nad rolą oratorium i kształtem salezjańskiego duszpasterstwa młodzieżowego w polskiej rzeczywistości.

Praca, która została podjęta na różnych płaszczyznach salezjańskiego oddziaływania młodzieżowego pod koniec ubiegłego i z początkiem nowego wieku powoli zaczynała przynosić owoce w postaci współdziałania grup i wspólnot w ramach wspólnego programu wychowawczo-duszpasterskiego. Oprócz rodzimych przemyśleń i refleksji, pomocne okazało się również doświadczenie pracy salezjańskiej zaczerpnięte z innych krajów, szczególnie z Włoch. Na przestrzeni lat we wszystkich polskich inspektoriaty salezjańskich wypracowywane zostały style młodzieżowych działań wychowawczo-duszpasterskich, które choć różniły się między sobą formami organizacyjnymi, miały jeden wspólny mianownik: charyzmat salezjański.

4. WSPÓŁCZESNE FORMY ORGANIZACYJNO-PRAWNE DZIAŁALNOŚCI ORATORYJNEJ W INSPEKTORII ŚW. STANISŁAWA KOSTKI

Każde działanie wychowawcze i duszpasterskie, aby było skuteczne i owocne, potrzebuje odpowiedniej formy i struktury. Swoje formy działania i właściwą sobie strukturę organizacyjno-prawną przyjęły, prowadzone przez salezjanów w Polsce, szkoły i parafie. Również działania z zakresu duszpasterstwa specjalistycznego, w tym oratorium, poszukiwały odpowiednich dla siebie form, dostosowanych do czasów i potrzeb. Te formy i struktury można by porównać do na-

¹⁵ Por. Dykasterium Salezjańskiego Duszpasterstwa Młodzieżowego, *Salezjańskie Duszpasterstwo Młodzieżowe. Podstawowe punkty odniesienia*, Kraków 1999, s. 59-67. Dokument ten stał się ważnym punktem odniesienia dla powstających programów wychowawczo-duszpasterskich. Wcześniej, staraniem Salezjańskiego Centrum Młodzieżowego w Warszawie ukazała się drukiem w 1990 r. mała broszura, zatytułowana *Elementy oraz kierunki Projektu Wychowawczo-Duszpasterskiego*, zawierająca tłumaczenie materiałów przekazanych w 1979 r. przez generalny Salezjański Resort Duszpasterstwa Młodzieżowego. Obecnie aktualnym dokumentem dla salezjańskiego duszpasterstwa młodzieżowego jest *Podstawa Programowa*, przekazana w 2014 r. wszystkim wspólnotom salezjańskim przez Dykasterium Salezjańskiego Duszpasterstwa Młodzieżowego w Rzymie.

czynia, w które wlewa się zawartość, czyli istotę działania oratoryjnego, z całą jej treścią wypływającą z salezjańskiej tożsamości i charyzmatu. Trudno więc mówić o jednej właściwej formie czy strukturze. Są one zależne od wielu czynników, takich jak: środowisko, ze specyficznymi odbiorcami działań, sytuacja ekonomiczna, społeczna i polityczna, czy też po prostu możliwości wspólnoty salezjańskiej. Do odpowiednich potrzeb należało zatem dobrać właściwe narzędzie. Takie narzędzia dał porządek prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

Począwszy od 1989 r. pojawiały się w polskim prawie ustawy¹⁶, które stwarzały możliwość nowych działań w dotychczasowej przestrzeni. W inspektorii warszawskiej¹⁷ podjęto takie działania dla prowadzenia działalności młodzieżowej na polu sportowym. W porozumieniu z innymi inspektoriami salezjańskimi¹⁸ oraz we współpracy z osobami świeckimi, powołano w 1992 r. do istnienia Salezjańską Organizację Sportową Rzeczypospolitej Polskiej (SALOS RP), prawnie zarejestrowaną jako związek stowarzyszeń z siedzibą władz w Warszawie¹⁹. Podstawę prawną do założenia SALOS-u RP stanowiła *Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o Stowarzyszeniach*. Idea stowarzyszenia zaczęła szybko rozszerzać się na całą Polskę, tworząc struktury SALOS-u. Powstawały stowarzyszenia lokalne, w oparciu o ten sam wzór statutu, tworzone na tej samej zasadzie, związane z całą strukturą przez ścisłą współpracę na zasadzie związku stowarzyszeń²⁰, jednakże ze swoimi autonomicznymi władzami lokalnymi. Była to inicjatywa niezwykle cenna i potrzebna, stwarzająca nowe możliwości i otwierająca nowe perspektywy, jednak ogarniająca w sposób systemowy tylko jeden z obszarów salezjańskiej działalności młodzieżowej, nie zaś całość działalności oratoryjnej. Głębsza refleksja nad koniecznością dowartościowania oratorium, jako ważnego środowiska pracy wychowawczo-duszpasterskiej i stworzenia dla niego odpowiednich narzędzi, podjęta została w inspektorii warszawskiej pod koniec lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. W jej wyniku sięgnięto, jak wówczas się wydawało, po sprawdzone już w SALOS-ie narzędzie, jakim było stowarzyszenie. Prowadzone w inspektorii przez salezjanów oratoria zaczęły stawać się stowarzyszeniami.

¹⁶ Pierwszą z ważnych regulacji prawnych była *Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, której tekst jednolity z wprowadzonymi zmianami jest dostępny w Dz. U. z 2013 r. poz.1169.

¹⁷ Mowa o salezjańskiej Inspektorii św. Stanisława Kostki z siedzibą w Warszawie.

¹⁸ W Polsce, oprócz wspomnianej już wcześniej Inspektorii św. Stanisława Kostki, istnieją jeszcze trzy inspektorie salezjanów: Inspektorium św. Jacka z siedzibą w Krakowie, Inspektorium św. Wojciecha z siedzibą w Pile oraz Inspektorium św. Jana Bosko z siedzibą we Wrocławiu, a także dwie inspektorie sióstr salezjanek (Córek Maryi Wspomożycielki): Inspektorium Matki Bożej Jasnogórskiej z siedzibą w Łomiankach i Inspektorium Maryi Wspomożycielki Wiernych z siedzibą we Wrocławiu.

¹⁹ Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej została zarejestrowana jako związek stowarzyszeń kultury fizycznej w dniu 29 czerwca 1992 r. w Urzędzie Kultury Fizycznej i Turystyki w Warszawie. Dnia 30 września 1996 r. została wpisana pod numerem SKF „B” 62 do rejestru stowarzyszeń i związków sportowych Sądu Okręgowego w Warszawie. Dnia 26 czerwca 2001 r. została wpisana do Krajowego Rejestru Sądowego pod numerem KRS 0000021665, sygn. akt: WA.XX NS-REJ. KRS/646/01/299.

²⁰ SALOS doczekał się wielu cennych opracowań, również naukowych, które opisują i promują ideę wychowania poprzez sport.

Pierwszych osiem oratoriów przyjęło formę prawną stowarzyszenia w 1999 r. W kolejności były to oratoria: w Suwałkach²¹, Żyrardowie²², Płocku²³, w Łodzi przy ul. Kopcińskiego²⁴, Woźniakowie²⁵, Warszawie²⁶, Czerwińsku nad Wisłą²⁷ i Sokołowie Podlaskim²⁸. Kolejne dwa stały się stowarzyszeniami w 2000 r. Były to oratoria w Elku²⁹ i w Łodzi przy ul. Wodnej³⁰. Następne powstały w 2002 r. w Olsztynie³¹ i w 2007 r. w Tolkmicku³². Choć stowarzyszenia zakładane były przy salezjańskich domach zakonnych i z inicjatywy salezjanów, to jednak zgodnie z *Prawem o stowarzyszeniach* mogły samodzielnie określać swoje cele, programy działania i struktury organizacyjne oraz uchwalać akty wewnętrzne dotyczące ich działalności³³. W ten sposób powstałe organizacje stawały się niezależnymi strukturami organizacyjno-prawnymi. Do założenia stowarzyszenia potrzeba było minimum 15 zdolnych do czynności prawnych osób, które na zebraniu założycielskim uchwałyły statut i wybierały komitet założycielski³⁴. Następnie kierowany był wniosek o rejestrację stowarzyszenia do odpowiedniego sądu. Od roku 2001 wszystkie istniejące stowarzyszenia zobowiązane były złożyć również wniosek o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego³⁵, wskutek czego otrzymywały numer identyfikacyjny, pod którym widniały w sądowym rejestrze stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz samodzielnych publicznych zakładów opieki zdro-

²¹ Oratorium im. św. Jana Bosko w Suwałkach, data założenia stowarzyszenia: 28.02.1999 r., nr KRS 0000069867.

²² Oratorium im. św. Jana Bosko w Żyrardowie, data założenia stowarzyszenia: 13.04.1999 r., nr KRS 0000106283.

²³ Oratorium im. św. Dominika Savio w Płocku, data założenia stowarzyszenia: 25.04.1999 r., nr KRS 0000251852.

²⁴ Oratorium im. św. Jana Bosko w Łodzi, data założenia stowarzyszenia: 20.06.1999 r., nr KRS 0000011409.

²⁵ Oratorium im. bł. Michała Rua w Woźniakowie, data założenia stowarzyszenia: 21.06.1999 r., nr KRS 0000207384.

²⁶ Oratorium im. św. Jana Bosko przy Bazylice Najświętszego Serca Jezusowego w Warszawie, data założenia stowarzyszenia: 7.10.1999 r., nr KRS 0000010772.

²⁷ Oratorium im. Jana Pawła II w Czerwińsku nad Wisłą, data założenia stowarzyszenia: 26.11.1999 r., nr KRS 0000107034.

²⁸ Oratorium im. bł. Filipa Rinaldiego w Sokołowie Podlaskim, data założenia stowarzyszenia: 5.12.1999 r., nr KRS 0000139916.

²⁹ Oratorium im. św. Jana Bosko w Elku, data założenia stowarzyszenia: 13.02.2000 r., nr KRS 0000250502.

³⁰ Oratorium im. św. Dominika Savio w Łodzi, data założenia stowarzyszenia: 25.09.2000 r., nr KRS 0000136605.

³¹ Oratorium im. św. Jana Bosko w Olsztynie, data założenia stowarzyszenia: 24.04.2002 r., nr KRS 0000151263.

³² Oratorium im. św. Jana Bosko w Tolkmicku, data założenia stowarzyszenia: 12.10.2007 r., nr KRS 0000292246.

³³ Por. *Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach*, art. 2 ust. 2 (Dz.U. z 2001 r. Nr 79 poz. 855 z późn. zm.).

³⁴ Por. tamże, art.9.

³⁵ KRS działa od 1 stycznia 2001 roku na podstawie *Ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 roku o Krajowym Rejestrze Sądowym* (Dz.U. z 2001 r. Nr 17, poz. 209 z późn. zm.).

wotnej³⁶. *Prawo o stowarzyszeniach* powierzało też nad nimi nadzór starostom, właściwym ze względu na ich siedzibę³⁷. Żaden z aktów prawa państwowego, które stały się podstawą do powołania stowarzyszeń, nie pozwalał na powiązanie ich ze strukturami domów zakonnych, przy których stowarzyszenia te funkcjonowały.

Powstaje więc pytanie: dlaczego salezianie zdecydowali się na strukturę organizacyjno-prawną, która tak naprawdę pozbawiała ich zgodnego z prawem polskim nadzoru nad przyjmującymi formę stowarzyszeń świeckich oratoriami? Odpowiedź na to pytanie jest złożona. Wydaje się, że podstawowym powodem było doświadczenie pozyskiwania środków publicznych, przez działające już od 1992 r. stowarzyszenia lokalne SALOS-u. Kolejnym argumentem była możliwość aktywizacji świeckich, którzy związani strukturą organizacyjną stowarzyszenia stawali się również współodpowiedzialni za oratoria. Przyjęte założenia były z pewnością ważne, ale niosły ze sobą zagrożenie dla salezjańskiej tożsamości oratorium.

Całkowitej niezależności powstałych stowarzyszeń próbowano zaradzić poprzez odpowiednie zapisy w ich statutach. Należy przy tym pamiętać, że zgodnie z prawem, walne zebranie członków stowarzyszenia może w każdym momencie dokonać zmiany w zapisach statutowych. Dobrze więc się stało, że w statutach stowarzyszeń znalazły się zapisy mówiące o tym, że oratorium jest dziełem salezjańskim, wynikającym z konstytucyjnej działalności Towarzystwa Salezjańskiego, a także, że jego założenia i program oparte są na wychowawczej idei i systemie pedagogicznym św. Jana Bosko. Również dobrym zabiegiem okazało się wprowadzenie zapisu, że kierownik oratorium, który kieruje pracami pełniąc funkcję zarządu stowarzyszenia Rady Oratorium, wybierany jest przez walne zebranie spośród salezjanów będących członkami zwyczajnymi stowarzyszenia. Widać tutaj jednak sprzeczność z zakonnym prawem własnym zgromadzenia salezjańskiego, które takie kompetencje powierza inspektorowi³⁸. To on mianuje współbraci na poszczególne funkcje we wspólnotach zakonnych, w tym również mianuje i odwołuje kierownika oratorium. W postanowieniach końcowych statutu stowarzyszenia oratorium umieszczano również zapis stanowiący o tym, że podejmowane przez walne zebranie członków ważne decyzje, w tym dotyczące zmiany statutu, będą konsultowane z władzami salezjańskiego domu zakonnego, przy którym oratorium ma swoją siedzibę. Jest on jednak zabezpieczeniem wątpliwym, gdyż konsultacja nie jest równoznaczna ze zgodą i walne zebranie jest władne zmienić również ten zapis statutu.

Siłą więzi ze wspólnotą zakonną salezianie widzieli przede wszystkim w samej nazwie oratorium oraz patronie, którego każde z powstałych stowarzyszeń otrzymało. Siedmiu z nich nadano imię św. Jana Bosko, patronem dwóch stał się św. Dominik Savio, kolejne przyjęły imiona bł. Michała Rua i bł. Filipa Rinaldiego,

³⁶ Szczegółowe informacje o danym stowarzyszeniu można uzyskać ze strony internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości: ms.gov.pl, korzystając w tym celu z zamieszczonej tam wyszukiwarki KRS.

³⁷ Por. *Prawo o stowarzyszeniach*, art. 8 ust. 5 i art. 27.

³⁸ Por. *Konstytucje i Regulaminy Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, art. 162.

natomiast jedno obrało za patrona Jana Pawła II. W przeciwieństwie jednak do utworzonych wcześniej struktur SALOS-u, w przypadku oratoriów nie przyjęto modelu związku stowarzyszeń³⁹, lecz każde z oratoriów stało się odrębną, całkowicie niezależną organizacją.

Nowo powstającym strukturom oratoryjnym został zaproponowany przez odpowiedzialnych w inspektorii za duszpasterstwo młodzieżowe wzór statutu. Nie przyjął on jednak jednolitej wersji. Różnice w zapisach statutowych, które pojawiły się już w momencie zatwierdzania ich przez odpowiednie dla siedziby stowarzyszeń sądy, z czasem zaczęły się pogłębiać przez kolejne modyfikacje, zwłaszcza po wejściu w życie *Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*⁴⁰. Ten akt prawny otworzył możliwość starania się przez organizacje pozarządowe o status organizacji pożytku publicznego (OPP), który dawał preferencje w korzystaniu ze środków publicznych oraz przede wszystkim pozwalał na pozyskiwanie 1% odpisów podatkowych od osób fizycznych na realizowaną działalność pożytku publicznego. Z możliwości tej, uzyskując status OPP, skorzystało 7 spośród 13 istniejących w inspektorii stowarzyszeń oratorium. Pięć z nich o taki status nie wystąpiło. Brak takich starań spowodowany był przede wszystkim funkcjonowaniem w ramach dzieł salezjańskich innych organizacji, które status OPP już posiadały, a mowa tu o większości stowarzyszeń lokalnych SALOS-u oraz działających przy salezjańskich domach zakonnych w Łodzi i Sokołowie Podlaskim dwóch fundacjach⁴¹.

Prowadzenie działalności pożytku publicznego, w tym realizowanie działań w sferze zadań publicznych⁴² oraz możliwość pozyskiwania znacznych środków finansowych w ramach odpisów 1% podatku sprawiły, że oratoria zaczęły szybko rozwijać swoje wewnętrzne struktury, zatrudniając w ramach środków pozyskanych ze źródeł publicznych świeckich wychowawców i specjalistów oraz nabywając materiały i narzędzia potrzebne dla realizowanych zadań. Z punktu widzenia korzyści społecznych, był to kierunek jak najbardziej słuszny i jako taki popierany przez władze samorządowe. Zaistniało jednak niebezpieczeństwo przekentowania działalności w sferze socjalnej na niekorzyść działań duszpastersko-

³⁹ Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej jest związkiem stowarzyszeń i osób prawnych, zgodnie z art. 22 ustawy *Prawo o Stowarzyszeniach*, co zostało zapisane w statucie organizacji. Poszczególne stowarzyszenia lokalne, choć posiadają swoją autonomię, chcąc należeć do związku stowarzyszeń, muszą posiadać statut zgodny ze statutem SALOS-u RP.

⁴⁰ Dz.U. z 2010 r. Nr 234 poz. 1536 z późn. zm.

⁴¹ Jedną z nich jest Fundacja Nauki i Wychowania (nr KRS 0000070179), założona w 2000 r. przez Dom Zakonny Towarzystwa Salezjańskiego w Łodzi przy ul. Wodnej, drugą jest Fundacja Ku Mądrości im. dr Anny Dux (nr KRS 0000156069), założona w 2003 r. przez Dom Zakonny Towarzystwa Salezjańskiego w Sokołowie Podlaskim.

⁴² Mowa tu przede wszystkim o prowadzeniu przez stowarzyszenia oratorium placówek wsparcia dziennego w formie opiekuńczej i specjalistycznej, których zasady funkcjonowania określone zostały w *Ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (tekst jednolity: Dz.U. z 2015 r. poz. 332). Przed wejściem w życie tej ustawy placówki takie nazywane były po prostu świetlicami.

-wychowawczych, które wypływają bezpośrednio z idei oratorium salezjańskiego i stanowią o jego salezjańskiej tożsamości. Rolą wspólnot zakonnych stało się więc zadbanie o zachowanie właściwych proporcji i czuwanie nad salezjańską tożsamością oratorium. Nie było i nadal nie jest to jednak zadaniem łatwym, zważywszy na organizacyjno-prawną formę stowarzyszenia, którą oratoria przyjęły, uniezależniając się od wspólnot salezjańskich w podejmowaniu decyzji nie tylko o kierunkach działań, ale praktycznie o całokształcie swojej działalności. Zauważono więc ogromną potrzebę jeszcze głębszej formacji świeckich, na pracy których oparte są funkcjonujące w inspektorii stowarzyszenia oratorium oraz potrzebę coraz większego udziału salezjanów w strukturach formalnych tych stowarzyszeń. Władze inspektorialne zadbały też o opracowanie jednolitego wzoru statutu oratorium, który jest sukcesywnie wprowadzany w poszczególnych stowarzyszeniach w inspektorii. Rozpoczęto również poszukiwanie nowych form organizacyjno-prawnych, które pozwoliłyby na lepsze zintegrowanie działań oratoryjnych z dziełem całej lokalnej wspólnoty salezjańskiej oraz zabezpieczyły w sposób trwały salezjańską tożsamość oratoriów.

Możliwości takie stwarza *Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, zwana też ustawą kościelną. Ustawa ta w art. 12 daje możliwość powoływania, w ramach kościelnych osób prawnych, wyodrębnionych jednostek organizacyjnych dla podejmowania różnorodnych działań, w tym działań o charakterze opiekuńczym i wychowawczym. Pomyślano więc o wydzieleniu oratoriów jako kościelnych jednostek organizacyjnych w ramach struktur domów zakonnych. Zgodnie z prawem własnym Towarzystwa Salezjańskiego, aktu takiego dokonuje, jako przełożony wyższy, inspektor za zgodą swojej Rady⁴³. W ten sposób, w 2015 r., zostały powołane do istnienia dwa oratoria, wydzielone w ramach struktur domów zakonnych w Głogowie⁴⁴ i Ostródzie⁴⁵ jako kościelne jednostki organizacyjne. Inspektor zatwierdził też ich statuty, w których znalazły się m.in. odpowiednie zapisy, dotyczące podstawy prawnej funkcjonowania⁴⁶, sposobu reprezentowania na zewnątrz przez kierowni-

⁴³ Por. *Konstytucje Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, art. 182.

⁴⁴ W ramach domu zakonnego w Głogowie, dekretem Inspektora Towarzystwa Salezjańskiego – Inspektorii św. Stanisława Kostki z siedzibą w Warszawie z dnia 21.01.2015 r. (L.dz. 14/2015), wydzielone zostało Salezjańskie Centrum Młodzieżowe „Oratorium im. bł. Piątki Poznańskiej”.

⁴⁵ W ramach domu zakonnego w Ostródzie, dekretem Inspektora Towarzystwa Salezjańskiego – Inspektorii św. Stanisława Kostki z siedzibą w Warszawie z dnia 21.01.2015 r. (L.dz. 15/2015), wydzielone zostało Salezjańskie Centrum Młodzieżowe „Oratorium im. św. Jana Bosko” z siedzibą przy parafii św. Jana Bosko na Wałdowie.

⁴⁶ Wg par. 1 statutu podstawę prawną działania takiego oratorium stanowią: Dekret Przełożonego (Inspektora) Towarzystwa Salezjańskiego – Inspektorii (Prowincji) św. Stanisława Kostki, art. 12, art. 38 ust. 1 i ust. 5 oraz art. 55 ust. 8 *Ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. z 2013 r. poz.1169), *Konstytucje i Regulaminy Towarzystwa Salezjańskiego, Dyrektorium Inspektorii św. Stanisława Kostki* oraz postanowienia zawarte w statucie.

ka oratorium⁴⁷, nadzoru i kontroli pełnionej przez dyrektora wspólnoty zakonnej⁴⁸ oraz obowiązków wobec rady domu zakonnego⁴⁹.

Podobnie jak w przypadku statutów stowarzyszeń, również w statucie oratorium, jako kościelnej jednostki organizacyjnej, określony został cel działania i sposoby jego realizacji⁵⁰. Pozwala to m.in. na występowanie do podmiotów samorządowych i rządowych o dotacje na realizację działań ze sfery zadań pożytku publicznego⁵¹, zgodnych z celami oratorium. Choć oratorium w tej formie organizacyjno-prawnej nie posiada własnej osobowości prawnej, może w myśl art. 55 ust. 8 ustawy kościelnej posiadać odrębność podatkową⁵². Zatwierdzone dla wspomnianych dwóch oratoriów statuty taką odrębność zakładają. Umożliwia ona oddzielenie rachunkowości powstałego oratorium od rachunkowości domu zakonnego i odrębne prowadzenie jej przez wydzieloną jednostkę na zasadach określonych w art. 55 ustawy kościelnej, tak jak przewidziane jest to dla kościelnych osób prawnych⁵³. W przypadku działalności wymagającej składania sprawozdań finansowych wobec organów państwa, w tym również zgodnej ze statutem działalności gospodarczej, oratorium sporządza je na podstawie własnej rachunkowości.

⁴⁷ Par. 5 ust.4 statutu stanowi: „Kierownika Oratorium mianuje Inspektor. Kierownik jest osobą reprezentującą Oratorium przed organami administracji państwowej oraz samorządowej, w tym podatkowej i bankowej oraz we wszystkich sprawach, w których kierowana przez niego kościelna jednostka organizacyjna jest lub będzie stroną. Jest też upoważniony do składania w imieniu Oratorium oświadczeń woli w zakresie praw i obowiązków majątkowych oraz udzielania pełnomocnictw, a także do podejmowania działań ekonomicznych i prowadzenia wszelkich spraw, związanych z funkcjonowaniem Oratorium”.

⁴⁸ W par. 6 statutu znalazł się zapis, mówiący o tym, że bezpośredni nadzór i kontrolę nad działaniami oratorium pełni dyrektor domu zakonnego, w ramach którego ono działa. Dyrektorowi domu zakonnego, jako jednostki nadrzędnej, przysługuje też pełnia władzy nad oratorium, z wyłączeniem kompetencji do mianowania i odwołania kierownika, która pozostaje w gestii inspektora.

⁴⁹ Radzie tej, wg par. 5 ust. 3 statutu, kierownik jest zobowiązany przedstawiać okresowe sprawozdania finansowe i merytoryczne z prowadzonej przez oratorium działalności. Rada domu decyduje też o przeznaczeniu wyniku finansowego powstałego na działalności oratorium.

⁵⁰ W par. 2 ust. 1 statutu umieszczono następujący zapis: „Celem Oratorium jest prowadzenie działalności wychowawczej, opiekuńczej i edukacyjnej w środowisku dzieci i młodzieży, a także działanie na rzecz integracji i rozwoju środowiska lokalnego poprzez wspieranie inicjatyw społecznych młodych i na rzecz młodych, zwłaszcza w obszarach kultury, oświaty, edukacji, wyrównywania szans, praw człowieka, ochrony zdrowia, wypoczynku, sportu i rekreacji, pomocy społecznej, ochrony środowiska, rozwoju regionalnego i lokalnego oraz wspieranie inicjatyw związanych z życiem religijnym oraz rozwojem duchowym dzieci i młodzieży oraz ich rodzin”, zaś w kolejnym paragrafie wymieniono 15 zakresów, przez które oratorium realizuje swój cel.

⁵¹ Pełny katalog zadań ze sfery działalności pożytku publicznego zamieszczony został przez ustawodawcę w art. 4 *Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*.

⁵² O uznanie odrębności podatkowej dla kościelnej jednostki organizacyjnej występuje do właściwej Izby Skarbowej kościelna osoba prawna, w ramach której jednostka została wydzielona. Na podstawie decyzji Izby Skarbowej jednostka wnioskuje o nadanie numeru identyfikacji podatkowej (NIP).

⁵³ Artykuł ten mówi m.in. o tym, że kościelne osoby prawne są zwolnione od opodatkowania z tytułu przychodów z działalności niegospodarczej i w tym zakresie nie mają obowiązku prowadzenia dokumentacji wymaganej przez przepisy o zobowiązaniach podatkowych.

Z powyższych analiz wynika, że oratorium, jako kościelna jednostka organizacyjna, stanowi integralną część salezjańskiego domu zakonnego, a działania wychowawczo-opiekuńcze, mimo że są realizowane w ramach odrębności podatkowej, stanowią działania wspólnoty. Również pozyskany w wyniku tych działań majątek, choć wyodrębniony, pozostaje przez cały czas majątkiem domu zakonnego dla realizacji działań statutowych Towarzystwa Salezjańskiego. Kierownik oratorium zawsze jest przedstawicielem wspólnoty salezjańskiej i działa w jej imieniu. Może on również powołać ze świeckich współpracowników Radę Oratorium, która jednak jest tylko organem doradczym, a nie tak jak w przypadku stowarzyszenia zarządem z pełną odpowiedzialnością prawną i związanymi z nią kompetencjami. Forma kościelnej jednostki organizacyjnej jest niewątpliwie bliższa stylowi pracy i życia wspólnoty salezjańskiej niż przyjęta dla większości oratoriów w inspektorii forma stowarzyszenia świeckiego. Ze swej natury pozwala ona również bardziej zadbać o wierne zachowanie tożsamości salezjańskiej oratorium.

5. ZAKOŃCZENIE

Dzisiaj, po dwustu latach od narodzin wielkiego Wychowawcy, Ojca i Nauczyciela młodzieży⁵⁴ i zarazem po dwudziestu pięciu latach funkcjonowania w wolnej Polsce, w świetle nabytych doświadczeń, warto na nowo podjąć refleksję nad rolą i zadaniami oratorium wobec zmieniającej się wciąż polskiej rzeczywistości, jak również przeanalizować sposób funkcjonowania oratoriów w świetle tych zmian. Doświadczenie duszpasterstwa młodzieżowego inspektorii warszawskiej salezjanów jest podobne jak i pozostałych inspektorii polskich, choć może różnić się sposobem realizacji odnośnie do ram organizacyjno-prawnych. Zawsze należy jednak pamiętać, że każda z przyjętych form jest tylko narzędziem dla realizacji zadań wypływających z istoty i salezjańskiej tożsamości oratorium, która została złożona przez Księdza Bosko, jako depozyt, w ręce jego duchowych synów i córek.

SALESIAN IDENTITY OF THE ORATORIES IN THE LIGHT OF THEIR ORGANIZATIONAL AND LEGAL STRUCTURE IN THE PROVINCE OF ST. STANISLAUS KOSTKA

Summary

The aim of the study is to analyse organizational and legal forms, currently used for the functioning of the oratories in the Salesian Province of Warsaw and to attempt to answer the question in what ways they help in the implementation of the Salesian charism and to what extent they can constitute a threat to the Salesian identity of the oratories. The source of this identity is the experience of Val-

⁵⁴ Jan Paweł II nazywa tym mianem Księdza Bosko w Liście *Iuvenum Patris*, skierowanym do przełożonego generalnego Towarzystwa Salezjańskiego w setną rocznicę śmierci Świętego; por. C. Bissoli, *Jan Paweł II o systemie wychowawczym księdza Bosko*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2001, s. 153.

docco that Don Bosco gave his spiritual sons and daughters, and its guarantor is always the Salesian community. The forms of activities carried out by the oratories have evolved along with the changing needs and the socio-political situation. The new law which was implemented in Poland after the political transformation in 1989 provided the Salesians with new tools for their educational and care work. One of such tools adopted in the Province of Warsaw is establishment of associations which, on the one hand, stimulate the laity to act but, at the same time, carry the risk of excessive independence from the Salesian community and, therefore, also pose a threat to the Salesian identity of the oratories.

Keywords: oratory, Salesians, identity, education, organizational and legal structure, association, church organizational unit

Nota o Autorze: ks. mgr lic. **Dariusz Husak SDB**, doktorant na Wydziale Teologicznym UKSW. Na podstawie przeprowadzonych badań naukowych przygotowuje rozprawę doktorską nt. *Lekcja religii w funkcji wprowadzania w życie religijne młodzieży w gimnazjach salezjańskich w Polsce*. W latach 1999-2013 pełnił funkcję kierownika oratoriów w Warszawie i Łodzi oraz był nauczycielem religii w różnych typach szkół. Od 2013 r. jest zastępcą ekonomy inspektorii warszawskiej salezjanów.

Słowa kluczowe: oratorium, salezianie, tożsamość, wychowanie, struktura organizacyjno-prawna, stowarzyszenie, kościelna jednostka organizacyjna